

Пташник-Середюк О.І.
Студентство як соціокультурна група

*Пташник-Середюк Олександра Іванівна, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ, м. Львів, Україна*

Анотація. В статті здійснено аналіз студентства як специфічної соціокультурної групи для якої характерними є певні ідентифікаційні та сутнісні характеристики. Зроблено висновок, що студентство – це великий інтелектуальний і управлінський потенціал культурно-духовної, державно-адміністративної, економіко-матеріальної сфери суспільства.

Ключові слова: студентство, соціокультурна група, соціальна група, ідентичність, самоідентифікація

Як зазначається в соціологічній літературі, студентство – ті, хто навчається у вищих навчальних закладах. Вони становлять собою соціально-демографічну групу, яка характеризується спільністю інтересів, субкультурою і способом життя при віковій однорідності, не притаманній іншим соціально-професійним групам [7, с.288]. Це самостійна соціальна група, що є сукупністю індивідів, об'єднаних спільними інтересами, що знаходяться між собою у взаємодії, надають допомогу один одному в досягненні особистих цілей. Характерним для студентської молоді є особистісна незалежність, цінність свободи в прийнятті рішень, престижність освіти, що здобувається. Ніхто інший, як молодь виступає законотворцем нетрадиційних і прогресивних підходів до обставин, що склалися, частіше за все саме молодь є критиком накопиченого історичного досвіду, а також об'єктом для наслідування.

Студентство як особлива група виникла в Європі в XII столітті одночасно з першими університетами. Середньовічне студентство було неоднорідним як в соціальному, так і в віковому відношенні. З розвитком капіталізму і з збільшенням соціальної значущості вищої освіти роль студентства в житті суспільства зростає. В XIX – на початку XX століття студентство вирізнялося високою політичною активністю і відіграло політичну роль в суспільному житті багатьох країн.

Студентство, як соціальна група, є значною частиною української молоді і являє собою «майбутнє в теперішньому». Студентство, будучи джерелом поповнення працівників розумової праці – інтелігенції, може розглядатись ініціатором нововведень, установок, ідей, ціннісні орієнтації котрого кардинальним чином впливають на перспективи розвитку суспільства в цілому. Таким чином студентство посідає чільне місце серед молодіжної групи в цілому по країні. На думку Остапенко М.А., основними рисами, які дозволяють розглядати студентство в якості особливої частини української молоді виступають наступні:

- інтелектуальний потенціал нації, від якого залежать перспективи розвитку України;
- формування поглядів, позицій та навичок участі в політичному житті і становлення якісно нового покоління, що має усвідомити цінності демократичної політичної культури;
- можливість спрямування молодіжного потенціалу у демократичне, гуманістичне річище [4, с. 9].

Вибір студентства в якості об'єкта нашого дослідження пояснюється тим, що вказана соціальна група служить свого роду «індикатором» по відношенню до змін, що відбуваються в соціальній ідентифікації українців.

Вважається, що студент – людина доросла, духовно та фізично сформована і має відносно стійкі життєві орієнтири. Звичайно ж, переступаючи поріг ВНЗ, студент справді несе з собою власний духовний світ, культуру і ціннісні орієнтації, сформовані попередньою життєвою практикою і виховною роботою в школі. Разом з тим, цей світ, культура і цінності є відкритими, здатними як до збагачення і розвитку, так і до руйнації, розпаду чи, навіть, деградації.

Інтерес до студентства завжди привертав соціологів, оскільки саме для даної соціальної групи характерні соціальна мобільність, неоднорідність етнічного і класового складника всіх основних характеристик і проблем молоді. Будучи специфічною соціальною спільнотою, - студентська молодь тісно пов'язана з іншими соціальними спільнотами, верствами населення і поділяє їх проблеми. Суспільство активно впливає на студентство, адже майбутнє суспільства, насамперед залежить від молоді.

Велика частина теоретичних досліджень студентської молоді представлена в роботах російських спеціалістів в області соціології молоді: А.І. Запісоцького, С.Н. Іконникової, В.Т. Лисовського, А.О. Козлова, Ю. Колесникова, Л.Я. Рубіної, Т.Є. Петрової, Є.Г. Слуцького. Майже всі дані дослідники при кваліфікації студентства зупиняються на факті схожості сьогоденної динаміки ціннісних орієнтацій з суттєвою трансформацією ціннісних орієнтацій студентів початку XXI століття.

Так на думку, В.Т. Лисовського та А.В. Дмитрієва студентство, будучи складовою частиною молоді, представляє собою специфічну соціальну групу, що характеризується особливим поведінням і психологією, системою ціннісних орієнтацій. Як соціальна група студентство є об'єднанням молодих людей з певними прагненнями та завданнями. Воно має всі якості, властиві молоді: патріотизм, активність, прагнення до знань, ентузіазм, прагнення до нового. Разом з тим студентство є специфічною групою учнівської молоді, що володіє властивими тільки їй особливостями. До особливостей, що відрізняють студентів від інших груп молоді, автори відносять: характер праці студентства, його роль в громадській організації праці, підготовка до виконання функцій інтелігенції, часткову участь в опосередкованій продуктивній праці у формі навчання, роль якої в розвинутому суспільстві зростає.

В існуючих соціологічних роботах, присвячених студентству, в більшій мірі дається визначення даної сукупності індивідів як соціальної групи. В роботах В.Т. Лисовського, присвячених вивченню феномену радянського студентства, відмічається, що радянське

студентство розбурхувало громадську думку, воно турбувало уряд, постійно нагадувало самодержавній бюрократії, що вона не зможе задушити всю країну [2, с.54]. і дається визначення студентства як соціальної групи в соціальній структурі суспільства, котра згідно із суспільним положенням відноситься до інтелігенції, виступає її резервом, що призначений для занять висококваліфікованою працею в різноманітних сферах науки, техніки, культури.

В 70-ті роки ХХ століття радянськими соціологами Б.Г.Рубінін і Ю.С.Колесніковим студентство було визначено як соціальна група в системі вищої освіти, що має свої специфічні особливості і готується виконувати соціальні ролі інтелігенції. Л.Я.Рубіна визначає студентство як особливу суспільну групу, в якості головної її характеристики називає перехідний її стан, що виявляється і на соціально-класовому, і на особистісному рівні. Вона вважає, що студентство не є соціально-класовою чи соціально-професійною групою. Це велика суспільна група, що слугує джерелом поповнення основних рядів інтелігенції, зайнята діяльністю по підготовці до висококваліфікованої праці, активно приймає участь в різноманітних видах суспільно-корисної діяльності [8, с.42].

В роботі сучасної російської дослідниці О.В. Рудакової визначені такі характеристики студентської молоді як об'єкту соціологічного дослідження:

- Студентство – найбільш значна за чисельністю і за роллю в системі соціального відтворення соціальна група;
- Головна функція студентства – поповнення рядів кваліфікованих прошарків суспільства – спеціалістів і інтелігенції;
- Студентська молодь є особливою перехідною соціальною групою, в рамках котрої здійснюється особистісне і соціальне становлення;
- Характерна особливість студентства – прагнення до всього нового, по мірі відсутності досвіду – схильність до максималізму, перебільшення власної думки;
- Склад студентської групи формується з представників різних верств і класів населення приблизно однакового віку з певним рівнем освіти;
- Студентська молодь найбільш чутлива до суспільних трансформацій і відкрита для сприйняття будь-яких новацій [5, с.69-70].

Соціологічні дослідження студентства в сучасній Україні ведуться систематично і охоплюють широке коло проблем: соціальні джерела поповнення студентства, вища школа як канал соціальної мобільності, освітні мотивації студентської молоді, соціальна ефективність вищої освіти, цінності сучасного студентства, соціальне самовизначення та суспільна свідомість студентства, особливості різноманітних професійних груп студентства, вдосконалення виховної діяльності вищої школи, життєві плани її випускників, соціальна активність молодих спеціалістів, соціалізація студентської молоді в культурно-дозвільній сфері, а також її політична соціалізація.

На думку багатьох вітчизняних дослідників, сьогодні студентство є однією з найбільш проблемних соціальних груп, що пояснюється її внутрішньою мобільністю й динамічністю, а також багатьма зовнішніми чинниками, зокрема ускладненням усієї соціальної структури українського суспільства, змінами в політичній, економічній, культурній, соціальній, комунікативній, освітній та інших сферах життєдіяльно-

сті. Студентство як специфічний соціальний прошарок молоді є носієм інтелектуального й духовного потенціалу суспільства, а також головним резервом особливої соціальної групи – інтелігенції.

Широко та досить вдало характеризує сучасне студентство Гаврілова Н.С.: «студентство потенційно є найінтелектуальнішою і найактивнішою частиною соціуму, яка визначатиме перспективу його розвитку на десятиліття...»

Як специфічна соціокультурна спільнота, яка характеризується тимчасовістю свого соціального статусу, інтенсивністю та широтою контактів, нестачею власного життєвого та соціального досвіду, практичних навичок, мінливістю орієнтирів поведінки, а разом з тим допитливістю, потягом до розширення знань, полярним баченням проблем та намаганням їх вирішити в найбільш радикальний спосіб, максималізмом, перебільшеною оцінкою власної думки, конфронтаційністю щодо старших, студентство найбільш яскраво генерує та презентує новітні ідеї, передові погляди» [1, с.2].

На думку Л.Г.Сокурянської, українське суспільство, переживаючи докорінну ломку соціокультурних стереотипів, не може запропонувати молодій людині будь-які сталі загальноприйняті ідентифікаційні стратегії і практики. Відсутність таких стратегій, з одного боку, істотно ускладнює процеси соціальної ідентифікації молоді, а з другого – допомагає їй уникнути тієї кризи ідентичності, котру переживає старше покоління. Це означає, що руйнування попередніх інституційних структур, ідентифікаційних практик, ціннісно-нормативна невизначеність відіграють не тільки негативну роль в процесі самоідентифікації молоді, стійкості її життєвого світу, але і створюють основу для виникнення нових ідеалів, цінностей, формуючи несистематизовану велику кількість нових образів сприйняття оточуючої дійсності і, відповідно, нових ідентичностей [6, с.622].

Сокурянська Л.Г. робить висновок, що зворотнім боком розпаду старої інституційної структури є активне конструювання молоддю нових соціальних і індивідуальних зразків і змістів, що призводить до трансформації простору її ідентичностей.

Домінантою соціокультурної орієнтації сучасного студентства, як зазначає А.А.Мельниченко та І.В.Пиголенко, є орієнтація на отримання якісної і престижної освіти як засобу для подальшого успіху в економічній, політичній і громадській діяльності, фактору підвищення власної конкурентоспроможності в системі ринкових і демократичних відносин, кар'єрного росту, підвищення добробуту, утвердження свого статусу в колективі (і в суспільстві) та соціального престижу. Яковенко М.Л, досліджуючи розвиток інноваційної активності студентства в умовах оновлення вищої школи, визначає студентство як специфічну соціально-демографічну групу, що володіє великим інтелектуальним потенціалом, який уможливило сприйняття, продукування і впровадження нового в життєдіяльність суспільства. Адже студентська молодь завжди привертала увагу дослідників внаслідок безпосередньої залежності розвитку суспільства від її інтелектуальних і моральних якостей.

Таким чином, студентство виконує особливу роль в системі публічного розподілу праці, котра полягає в підготовці до виконання функцій інтелігенції. Не приймаючи постійно участі у виробництві матеріальних і духовних цінностей, студентство, разом з тим, частково бере участь в опосередкованій виробничій і невиробничій праці в формі навчання, роль котрого в суспільстві зростає.

Студентство, будучи складовою частиною молоді, є специфічною соціальною групою, що характеризується особливими умовами життя, праці та побуту, соціальною поведінкою і психологією, системою ціннісних орієнтацій. Для її представників підготовка до майбутньої діяльності в обраній сфері матеріального або духовного виробництва виступає основним, хоча і не єдиним заняттям. Як соціальна група, студентство – це об'єднання юних людей з певними соціально важливими прагненнями і завданнями. Разом з тим, студентство є специфічною групою молоді, що навчається і володіє притаманними тільки їй рисами. Соціально важливою рисою студентства є також напружений пошук сенсу життя, прагнення до нових ідей і прогресивних перетворень у суспільстві.

Студентство – це великий інтелектуальний і управлінський потенціал культурно-духовної, державно-адміністративної, економіко-матеріальної сфери суспільства. Воно, будучи, інтелектуальною, духовною елітою молоді, є потенційною елітою суспільства в цілому, майбутньою інтелігенцією, цвітом нації. Студентство, як соціальна група, володіє досить нестійкою структурою і функціями і виступає «фокус-групою майбутнього соціуму в цілому». Для студентства характерне певне перебування «на кордоні», яке робить його найбільш динамічною частиною суспільства, яка чутливо реагує на будь-які зміни в цього структурі, швидко вловлює нові тенденції в культурі. Студентство є більш оперативним за інші верстви молодіжної частини суспільства, відгукується на нові тенденції в моді, літературі, кіно, музиці. Це свідчить про динамічність його ціннісних орієнтацій, які пов'язані з поміжним становищем студентства між пасивним об'єктом соціальної турботи і активним суб'єктом соціальної дії. Життєвий світ студентської молоді поділений на багато фрагментів, а тому є нестабільним, нестійким, піддається змінам. Ідея фрагментарності соціального буття студентства, пошук свого місця в житті, участь в соціальних практиках характеризують постійно зростаючий соціокультурний потенціал молоді. Включеність в освітні, професійні, політичні, культурно-дозвільні і субкультурні практики на принципах «суб'єктивної» взаємодії забезпечує формування цілісної ідентичності студентства.

Будучи інтелектуальною і духовною елітою молоді, студентство є елітою суспільства в цілому. І саме

прагне до нового, його швидке сприйняття, а також усвідомлення покладених суспільством обов'язків, визначає сутність структури і динаміки ціннісних орієнтацій студентства. М.Мід підкреслює два напрями трансмісії культури: не тільки інформаційний потік від батьків до дітей, але й навпаки. Молоді люди, а тим паче студенти, що вільно орієнтуються в потоці інформації, що поступає, здатні моделювати ситуації і більш адекватно сприймати сучасну ситуацію, ніж люди, що сформувалися в попередній історико-культурній реальності [3, с. 423] На студентський вік припадає процес активного формування соціальної зрілості. Зримими рисами цього процесу є завершення освіти, трудова активність, суспільна робота, відповідальність перед законом, можливість створити родину і виховувати дітей. Соціальна зрілість передбачає здатність кожної молодої людини оволодіти необхідною для суспільства сукупністю соціальних ролей. Вступ до вищого навчального закладу пов'язаний зі зміною соціального середовища, що викликає необхідність перебудови суспільних відносин особистості.

З перших кроків на першому курсі навчання молоді люди включені в нове динамічне та інтелектуально вимогливе середовище. Саме з цих кроків починають формуватися нові стосунки й ставлення до майбутньої професійної діяльності, до фахового оточення та його цінностей. Разом з тим, в цей період продовжується активний пошук особистої самоідентифікації, самовизначення, ідентичності, свого місця в рольових розподілах.

Якщо розглядати студента як особистість, то вік 18-20 років – це період найбільшого розвитку моральних і естетичних почуттів, становлення і стабілізації характеру і, що особливо важливо, оволодіння повним комплексом дорослої людини.

В контексті вищесказаного можна зробити висновок, що студентство – це частина великого демографічного утворення – молоді, що володіє такими ідентифікаційними характеристиками, як вік, перехідність соціального статусу, підлеглість, несамостійність. Важливими сутнісними характеристиками студентства як ідентифікаційної групи є: поповнення інтелектуального потенціалу країни, особливий характер праці, специфічно організована учбова діяльність, достатньо високий культурний і інтелектуальний рівень, прагнення до максимальної самореалізації, відкритість до інновацій. Отже, студентство – це не тільки передовий загін молоді, воно є високоосвіченою і висококультурною частиною суспільства, інноваційним резервом і потенційною елітою суспільства в цілому, яка концентрує в своїх поглядах і ідеях потенційно майбутніх політичних, культурних і економічних перетворень в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Гаврілова Н. С. Релігійна свідомість сучасного студентства в контексті світоглядного плюралізму (на матеріалах України) : дис... канд. філос. наук: 09.00.11 / Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України. — К., 2007.
Gavrilova NS The religious consciousness of the students in the context of contemporary philosophical pluralism (on materials of Ukraine) : di ... candidate. Philosophy. sciences: 09.00.11 /

Institute of Philosophy Institute . GSSKovoroda NAS of Ukraine. - K., 2007.

2. Лисовський В.Т. Советское студенчество / В.Т. Лисовський // Социологические очерки – М., 1990
Lisovsky VT Sovetskoe studenchestvo / VT Lisovsky / / Sotsyolohycheskye Essay - Moscow, 1990

3. Мид М. Иней на цветущей ежевике. / М.Мид. - М 1998

Mead M. Yney on tsvetuschey ezhevyke . / М.Муд . - М 1998

4. Остапенко М.А. Політична культура сучасної студентської молоді в Україні. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук.

Ostapenko MA The political culture of contemporary students in Ukraine . Abstract dissertation sciences. degree candidate .. flight sciences.

5. Рудакова О.В. Жизненные стратегии современного российского студенчества: Дис.канд. соц. наук М.,- 2004

A. Rudakov Zhiznennyye Strategy sovremennoho Rossiyskogo studenchestva : Dys.kand . soc. Science M. - 2004

6. Сокурская Л.Г. Трансформация пространства идентичностей студенческой молодежи: теоретический анализ / Л. Сокурская // Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства

Вип. 15 Режим доступа: www.nbuv.gov.ua/portal/soc.gum/httpsa/2009.15/socur.pdf

LG Sokuryanskaya Transformation of space ydentichnostey studencheskou young people : Theoretically analysis / L. Sokuryanskaya / / Methodology, Theory and Practice of Sociological Analysis of Modern Society Vol. 15 Access : www.nbuv.gov.ua / portal / soc.gum / httpsa \ 2009.15/socur.pdf

7. Соціологія: словник термінів і понять. За ред. Біленького С.А і Козловця М.А., К:2006.

Sociology: a glossary of terms and concepts. Ed. Belenky and YE.A Kozlovtsya MA, K : 2006.

8. Социальный портрет молодежи Под ред Л Я Рубиной и др – М. ВКШ 1990

Sotsyalnyy portrait of youth , Ed L I Rubynoy and dp - Moscow ESC 1990

Ptashnyk-Seredyuk AI Students as a socio-cultural group

Abstract. This paper analyzes the students as a specific socio-cultural group for which there is some characteristic identification and intrinsic characteristics. It is concluded that the students - a great intellectual and managerial potential of cultural and spiritual, public administration, economic and financial spheres of society.

Keywords: students, socio-cultural group, social group, identity, identity

Пташник-Середюк А.И. Студенчество как социокультурная группа

Аннотация. В статье осуществлен анализ студенчества как специфической социокультурной группы для которой характерны определенные идентификационные и сущностные характеристики. Сделан вывод, что студенчество - это большой интеллектуальный и управленческий потенциал культурно-духовной, государственно-административной, экономико-материальной сферы общества.

Ключевые слова: студенчество, социокультурная группа, социальная группа, идентичность, самоидентификация